

a falu

2014. ősz

XXIX. évfolyam

Megjelenés minden évszakban

› A palóc népi
gasztronómia
jellegzetes motívumai

› Őstermelői adórendszer
aprítja a birtokokat

› A hátrányos helyzetű
aprófalvak fejlődési
lehetőségei

› Települések a lét
határán – erősen
fogyó népességű
törpefalvaink

A FALU

Alapítva: 1985

Alapító: Agroinform Kiadó
és Nyomda Kft.

Szerkesztő bizottság:

Németh Tamás
elnök

Csatári Bálint
Csonka-Takács Eszter
Dinya László
G. Fekete Éva
Kovách Imre
Ligetvári Ferenc
Mezőszentgyörgyi Dávid
Ónodi Gábor
Podmaniczky László
Szörényiné Kukorelli Irén
Tóth Albert

Szerkesztőség vezetője:
Eperjesi Tamás

Felelős szerkesztő:
Dénes Zoltán

Felelős kiadó:
Mezőszentgyörgyi Dávid

Nemzeti Agrárszaktanácsadási,
Képzési és Vidékfejlesztési Intézet
1223 Budapest Park utca 2.
Telefon: 06-1 3628100
E-mail: afalu@nakvi.hu
www.agrarlapok.hu

ISSN 0237-4323

Megjelenik minden évszakban

A borító és a belív képeinek forrása:
Dénes Zoltán és www.shutterstock.com.

Tartalom

5

**Retz Tamás, Kása Katalin,
Zilahy Edina:**

Települések a lét határán
– erősen fogyó népességű
törpefalvaink

15

König László:

A hátrányos helyzetű aprófal-
vak fejlődési lehetőségei

21

Molnár Mátyás:

Kitörési lehetőség hátrányos
helyzetű kistérségeknek

29 **Kiss Éva:**
Falvaink ipara a 21. század
elején

49 **Finta István:**
Új szempontok a vidékfej-
lesztési célok tervezésénél és
a LEADER térségek földrajzi
lehatárolásában

39 **Velkey Gábor:**
Őstermelői adórendszer aprít-
ja a birtokokat

61 **Lenkovics Beatrix:**
A palóc népi gasztronómia
jellegzetes motívumai

Az **A falu** szerzői és lektorai – a folyóirat újraindítása óta – díjazás nélkül végzik a munkájukat, ezzel járulnak hozzá a fenntartásához. A megjelent írásművek ezért csak a szerző, illetve a Kiadó hozzájárulásával használhatók fel.

ÖSSZEFOGLALÓK

FALVAINK IPARA A 21. SZÁZAD ELEJÉN

Kiss Éva

A rendszerváltozás után releváns változások ment végbe a falvak iparában is. Ezen átalakulások különböző aspektusból való bemutatása áll a tanulmány középpontjában, amelyben kitérünk arra is, hogy mi várható a falusi iparban a jövőben. 1989 után az ipar jelentősége a falvakban is csökkent, ami elsődlegesen a dezindusztrializáció felerősödésének köszönhetően. Jelenleg a falvak túlnyomó része, különösen az ezerfősnél kisebbek nem rendelkeznek semmilyen ipari létesítménnyel és az ipari foglalkoztatottak száma is nagyon alacsony. Az odatelepült ipari cégek közül azoknak a kilátásai kedvezőek, amelyek a helyi hagyományokra és erőforrásokra épülnek. Egészséges véve radikális változások nem várhatók a falusi iparban. Az ipar azonban fontos tényező lehet a falvak közötti különbségek növekedésében a jövőben is.

ŐSTERMELŐI ADÓRENDSZER APRÍTJA A BIRTOKOKAT

Velkey Gábor

Hazánkban országos szinten a birtokszerkezetet immár hosszú évek óta a birtokkoncentráció jellemzi. Érzékelhetően nő a középbirtokok száma és aránya, miközben a törpebirtokok és a nagybirtokok számában enyhe visszaesés figyelhető meg. Kutatásunk keretei között többek között a gazdasági folyamatok elemzése során kiemelt figyelmet fordítottunk az agrárgazdaság jellemzőinek és foglalkoztatási szerepének vizsgálatára. Munkánk során két békés megyei kistérség (Sarkadi és a Mezőkovácsházi) esetében a Békés Megyei Kormányhivatal Földhivatalának munkatársai segítségével elemezhettük a két vizsgált kistérség földhasználatának adatait. Ezeket a helyi társadalmi, gazdasági élet szereplőivel készített szakértői interjúk segítségével részleteiben is értelmeztünk. Jelen tanulmány e kutatásunk részterületének eredményeit foglalja röviden össze.

ÚJ SZEMPONTOK A VIDÉKFEJLESZTÉSI CÉLOK TERVEZÉSÉNÉL ÉS A LEADER TÉRSÉGEK FÖLDRAJZI LEHATÁROLÁSÁBAN

Finta István

Hazánk az Európai Unió tagjaként nem csupán a közösségi jogrendhez van kötve, hanem annak fejlesztéspolitikájához is, melynek fontosabb elemei megjelennek a jogi szabályozás szintjén is. Az Unió már a 2014-2020-as programozási időszakra vonatkozóan is deklarálta azokat a fejlesztési célokat, amelyeket támogatni kíván. Ezek képezik a tervezés központi elemét.

A megfogalmazott célokhoz képest alakítható ki a célhierarchia rendszere, a legáltalánosabbtól az egyedi, specifikus célokig. Így lehet meghatározni a célmegvalósítás optimális területi léptékét, illetőleg a kitűzések alapján vizsgálható a területi egységek kompetenciája, célmegvalósítási képessége, az adott területi egység adottságai, igényei szerint kialakítható részcélok rendszere és a többi részletkérdés. A tanulmány az unió fejlesztéspolitikai filozófiájában bekövetkezett változásokat mutatja be. Kitér arra, hogy a vidékfejlesztési programok korábbi tervezése során nem érvényesültek kellő mértékben a helyi érdekek. Az uniós, országos, regionális és helyi célok összeegyeztetésének lehetséges megoldását is felvázolja. Emellett felvázolja a Leader térségek kialakításának problematikáját.

A PALÓC NÉPI GASZTRONÓMIA JELLEGZETES MOTÍVUMAI

Lenkovics Beatrix

Az Észak-magyarországi régióban fekvő Nógrád megye Magyarország második legkisebb területű és a legkevesebb lakossal rendelkező megyéje. A megye legismertebb tájegysége Palócföld. A palócok nem csak népviseletükben, hanem gasztronómiájukban is igen sok jellegzetes motívumot hordoznak, amelynek kialakulásában jelentős szerepe van vallásuknak, elzártságuknak, s anyagi helyzetüknek. A tanulmány azt a kilenc étel- és élelmiszerfelhasználást járja körül, melyek leginkább jelen vannak a palóc tájkonyhában. Ezek némelyike – részben megújítva – a rendszerváltozás után mint elfeledett érték ismét az érdeklődés homlokterébe került. Az ételek változatos tájnyelvi elnevezéseinek kívül az elkészítés és ízesítés különböző módjai (az ismertebbek esetében receptekkel) is hangsúlyozottan bemutatásra kerülnek. A tíz legalapvetőbb egyházi és családi ünnephez sajátos népi szokások és hiedelemvilág kötődik, melyeken belül az ételek fogyasztásához is jellegzetes hagyományok (pl. ünnepi fogások, terítés) kapcsolódnak. A helyben termelt alapanyagokra és a helyi hagyományokra épülő palóc gasztronómia identitásformáló erejét és turisztikai vonzerő jellegét bizonyítja a megyében tartott gasztronómiai rendezvények, fesztiválok növekvő száma is.

A HÁTRÁNYOS HELYZETŰ APRÓFALVAK JÖVŐBENI FEJLŐDÉSI LEHETŐSÉGEI

Kőnig László

Hazánkban az aprófalvak, vagyis az 500 fő alatti lakónépességgel rendelkező települések mind gazdasági, mind földrajzi tekintetben periférikus elhelyezkedést mutatnak. Napjainkra a közlekedési adottságok, a humán erőforrás képzettsége és az ipari beruházások előttérbe kerülése révén egyre inkább depressziós térségekké és nagy munkaerő-kibocsátókká váltak. Az alacsony fokú mobilitásnak, idősödő korszerkezetnek, funkcióvesztésnek és kontrasztelekciós folyamatoknak köszönhetően stabil lejtőre kerültek, mégis a hazai településszerkezet meghatározó elemei. A fejlesztéseknek gátat szab a helyi érdektelenség, a pesszimizmus, az együttműködési készség hiánya, melyek a külső forrásoktól való egyoldalú függéssel egészülnek ki. A beavatkozások területi összehangolása mellett a különböző, fejlesztésekben érdekelt szereplők érdekeinek egyeztetése is szükségeltetik. Az elérhető szolgáltatások köre beszűkült, mely ellen a falugondnokság és az IKSZT-k meglévő és újabb feladatok ellátásával, minél több ember elérésével léphetnek fel.

KITÖRÉSI LEHETŐSÉG HÁTRÁNYOS HELYZETŰ KISTÉRSÉGEKNEK

Molnár Mátyás

Tanulmányunkban a tipikusan hátrányos helyzetű vidéki településnek tekinthető Somoskőújfalun létrejött helyi fejlesztési törekvések és elképzeléseket vizsgáltuk. Amennyiben egészében tekintjük át a településen létrejött törekvéseket, felsejlik előttünk egy olyan vidékfejlesztési lehetőség, ahol a mintagazdaságok magas szintű szakmai irányítása mellett ökológiai gazdálkodást folytató és a helyi jellegzetességekre összpontosító kisgazdaságok hálózata jön létre. Ennek velejáró folyamata lehet a helyi termelés és a helyi piacok újraélesztése. Összességében elmondható, hogy a Somosi Mintaporta projekt tanúbizonytságot tesz arról, hogy minden befektetett energia idővel meghozza a munka minőségéhez és mértékéhez méltó gyümölcsét.

SUMMARIES

THE INDUSTRY OF HUNGARIAN VILLAGES IN THE BEGINNING OF 21ST CENTURY **Kiss Éva**

After the change in the system relevant changes took place in the industry of villages too. To reveal them from different aspects is in the focus of this study. It is also examined what can be expected in the industry of villages in the future. (Villages mean those settlements which are not designated a town or a city.) After 1989 the importance of industry also decreased in the villages primarily due to the acceleration of deindustrialization. Recently, the overwhelming part of villages, especially which have less than 1000 inhabitants do not possess any kind of industrial establishment and the number of industrial employees is also low. The prospects of those industrial firms located in villages are favourable, which base upon local tradition and resources. Taken as a whole, radical changes cannot be expected in the industry of villages. However, industry can be an important factor in the increase of differences among villages in the future too.

THE TAX SYSTEM OF SMALL-SCALE PRIMARY PRODUCERS MAKES HOLDINGS MORE FRAGMENTED **Gábor Velkey**

In Hungary, the structure of holdings has been characterised by the concentration of holdings for many years now. The number and share of mid-sized holdings is perceptively increasing while a mild decrease can be observed in the number of small and large holdings. In the framework of our study, we paid special attention to analyse the characteristics of agricultural economy and role in employment at for example the study of economic processes. During our work, we have been able to analyse land use data of two sub-regions in Békés County (the sub-regions of Sarkad and Mezőkovácsháza) with the employees of the Land Office of the Government Office for Békés County. We interpreted these in detail by the help of expert interviews with the actors of local social and economic life. This study briefly summarises the results in the sub-area of our research.

NEW PERSPECTIVES IN THE PLANNING RURAL DEVELOPMENT GOALS AND THE GEOGRAPHIC DELINEATION OF LEADER REGIONS

István Finta

As a member state of the European Union, Hungary is bound not only by the community *acquis* but also by its development policy, the most important elements of which appear at the level of legal regulations, too. The EU has already declared the development goals for 2014-2020 programming period that it wishes to support. These constitute the central element of planning. The target hierarchy system can be formed in relation to the formulated goals from the most general to the unique, specific targets. This way, they can set the optimal territorial scaling of realising the goals and based on the targets, the competences of the territorial units, their ability to realise the goals, the circumstances of a given territorial unit, the system of their sub-goals that can be shaped according to their needs, and the other questions of detail can be examined. The study presents the changes in the development policy of the EU. It details why local needs did not sufficiently show up in the former planning of rural development programmes. It also drafts a possible solution for the reconciliation of EU, national and local goals. It also sketches the problem of establishing LEADER regions.

CHARACTERISTIC FEATURES OF PALÓC FOLK GASTRONOMY

Lenkovics Beatrix

Located in the Northern Hungary Region, Nógrád County has the second smallest area and the smallest population among counties in Hungary. The most well-known area of Nógrád County is Palóc Land (Palócföld). The Palócs carry a lot of characteristic features not only in their traditional costumes, but also in their gastronomy, in the development of which their religion, isolation and financial situation have a significant role. The study explores nine meals and food items that are the most present in the cuisine of Palóc Land. Partially renewed, some of them have come to the forefront of interest again as forgotten values after the regime change. In addition to the diverse names of the meals in the local dialect, the various ways of preparation and seasoning (with recipes in the case of the more well-known ones) are also presented with emphasis. Special folk customs and beliefs are linked to the ten most fundamental religious holidays and family celebrations, within which characteristic traditions are also associated with the consumption of meals (e.g. festive dishes, laying the table). The identity-forming power and tourist attraction nature of the Palóc gastronomy based on locally grown ingredients and local traditions are also demonstrated by the increasing number of gastronomic events and festivals held in the county.

THE FUTURE DEVELOPMENT OPPORTUNITIES OF DISADVANTAGED SMALL VILLAGES

László Kőnig

In Hungary, small villages – in other words, settlements with less than 500 inhabitants – seem to have a peripheral position from both an economic and geographic perspective. Nowadays, because of the more prominent role of transport, the training level of human resources and industrial investments, they have more and more become depressed regions and big emitters of labour force. Thanks to low mobility, aging, function loss and counterselection, they are on a firm downhill course, yet they are the defining elements of Hungarian settlement structure. The developments are barred by a lack of local interest, pessimism, the lack of will to co-operate, and these are complemented by one-sided dependence on external resources. Beside the regional co-ordination of interventions, there is also a need to harmonise the interests of different actors concerned with developments. The number of available services has decreased, and the village caretaking service and Integrated Community and Service Spaces (IKSZT) could counteract by serving existing and newer tasks and by reaching as many people as possible.

BREAKOUT OPPORTUNITY FOR DISADVANTAGED MICRO-REGIONS

Mátyás Molnár

In our study, we examined the local development efforts and visions at Somoskőújfalu that can be regarded as a typical disadvantaged rural settlement. If we take a look at the efforts made at the settlement as a whole, a rural development opportunity appears where a network of small holdings is established that are farming ecologically and focusing on local peculiarities with the high-level professional direction of model farms. A by-product of this can be the reanimation of local production and local markets. All in all, it can be said that the Somos Model Farm (Somosi Mintaporta) project proves that in time, all the invested energy bears the fruit worthy of the quality and quantity of work.

Szerzők

Finta József	tudományos munkatárs (Ph.D.) MTA Közgazdasági- és Regionális Tudományi Kutatóközpont RKI Dunántúli Tudományos Osztály
Kása Katalin	KSH Győri Főosztály Tájékoztatási osztályvezető
Kiss Éva	tudományos tanácsadó, MTA CSFK Földrajztudományi Intézet
Kőnig László	geográfus, az ELTE-TTK MSc végzett hallgatója
Lenkovics Beatrix	adjunktus Budapesti Gazdasági Főiskola, Kereskedelmi, Vendéglátóipari és Idegenforgalmi Kar
Molnár Mátyás	környezetgazdálkodási agrármérnök, Phd hallgató Debreceni Egyetem, Gazdálkodástudományi és Vidékfejlesztési Kar, Ihrig Károly Gazdálkodás- és Szervezéstudományok Doktori Iskola
Retz Tamás	KSH Veszprémi Főosztály Tájékoztatási osztályvezető
Velkey Gábor	tanár, szociológus (PhD) MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont; Szent István Egyetem, Gazdasági, Agrár- és Egészségtudományi Kar
Zilahy Edina	KSH Miskolci Főosztály Tájékoztatási osztályvezető

